

Albánia regionális helyzete és a Nyugat-Balkán stabilitása

Ármás Julianna, Orosz Anna & Viola Cintia

Készítette Ármás Julianna, kutató, MKI
 Orosz Anna, kutató, MKI
 Viola Cintia, kutató, MKI
 2024. október 11.

Albánia regionális helyzete és a Nyugat-Balkán stabilitása

Az albán–magyar kapcsolatokat általában alulértékelik, pedig a rendszerváltás óta gyakoriak voltak a magas rangú találkozók a két ország között. A miniszteri szintű találkozón túl az elmúlt 32 évben 16 kormány- és államfői látogatásra került sor a felek között. Edi Rama albán miniszterelnök október 11-i budapesti látogatásával Orbán Viktor miniszterelnök bilaterális keretek között 10. alkalommal találkozik albán állami vezetővel, ezzel pedig abszolút csúcstartó az albán–magyar diplomáciai kapcsolatok történetében. Az elmúlt néhány évben rendszeressé váltak a legmagasabb szintű évenkénti politikai találkozók, a Budapest–Tirana tengely a kezdetek óta kiegyensúlyozott. Ennek egyik oka a történelmi múlt, amely máig meghatározza a két ország kapcsolatait.

Az albán–magyar kapcsolatok alapkövét a 15. században Hunyadi János és Szkander bég között megkötött védelmi-politikai szövetség rakta le. A két „szabadságharcos” az ellenállás szimbóluma, nemcsak saját népük, de Európa védelmezői is voltak az oszmán hódítással szemben. Ennek a szövetségnek a súlya ma is megmutatkozik a kétoldalú kapcsolatokban - a szoboravatások és megemlékezések is ezt bizonyítják. A szabadságszeretet mellett a szenvedéstörténet is számos ponton azonos. Az Oszmán Birodalom elnyomását előbb-utóbb mindkét nép magán érezhette (a Balkánon az albánok voltak az utolsók, akik az oszmán uralom alá kerültek, és ugyanígy ők voltak az utolsók függetlenségük visszanyerésében is), majd a kommunista blokkban a kétpólusú világ hátrányait eltérő mértékben, de mégiscsak együtt tapasztalta meg Albánia és Magyarország. Hazánk jelentős helyet foglal el az Albán Királyság történetében is, hiszen az egyetlen albán uralkodó, Zogu felesége a magyar származású Apponyi Géraldine grófnő volt. Bár az államforma nem volt hosszú életű, az albán királyné emléke máig pozitív – nem véletlen, hogy a diplomáciai kapcsolatok 100. évfordulójára, 2022-ben Magyarország egy Apponyi Géraldineról mintázott szobrot ajándékozott Albániának, amelyet Tiranában állítottak ki.

Az albán függetlenséget 1912-ben kiáltották ki az első Balkán-háború megszálló hatalmaival szemben, a független Albánia határai azonban csak 1923-ra szilárdultak meg. A független állam az albán többségű területek csak kétharmadát ölelte fel, a határon kívül rekedt albánság az ország külpolitikájának egyik irányadója lett. A Belgiumnál némileg kisebb, kb. 28 000 km² területű országban csaknem 2,2 millió albán él, míg Koszovóban 1,6 millió körül, Észak-Macedóniában és Görögországban csaknem félmillió, de Németországban és Svájcban is él nagyjából 250–300 000 fő. Az önálló államiság hiánya tehát évszázadokon át kísérte végig az albán történelmet, azonban utána éppen a szuverenizmus, majd az elszigetelődés vált meghatározóvá a 20. században. Albánia jelenlegi problémáival

éppen úgy igyekszik felülkerekedni, hogy a határokon kívül rekedt albánság és a gazdasági fellendülés érdekében a regionális integrációt erősíti.

A mindkét világháború során megszállás alatt lévő országban a második világháború után a kommunisták kerültek hatalomra Enver Hodzsa vezetésével, akinek dogmatikus-szektás szemlélete az állam nemzetközi elszigetelődéséhez vezetett, miközben folyamatosan váltogatta a „patrónusait”, ahogy egyikből ábrándult ki a másik után. Először Jugoszláviával, majd a sztálinista Szovjetunióval ápolt szorosabb kapcsolatot. A desztalinizációt rosszállva Kína felé fordult, de végül valamennyi országgal megromlott a viszonya. Az albán izolációt jól mutatja, hogy egyetlen olyan európai állam volt, amely nem vett részt az 1975-ös helsinki Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten. Hodzsa 1985-ben bekövetkezett halála után az új vezetés a nyitás mellett döntött; elsőként Jugoszláviával kezdett javulni a kapcsolatrendszer, aminek Albánia koszovói albánok melletti kiállása az ENSZ-ben vetett véget egy időre. A kilencvenes évek újabb külpolitikai lépései egyértelműen a nyugati nyitás irányába mutattak. Ezt tovább ösztönözte a délszláv háború és a koszovói konfliktus, amelyben az albánok szövetségese a Nyugat volt. 1996-ben az állami pénzügyi szektort előzőnlő piramisjátékok összeomlása – amelyek összértéke a csúcson elérte az ország GDP-jének a felét – akasztotta meg az ország fejlődési pályáját, a gazdaság lényegében összedőlt és anarchikus állapotba került az ország. A zavargásokban mintegy 2000 ember vesztette életét és végül nemzetközi katonai közreműködéssel sikerült stabilizálni az ország helyzetét.

Az uniós csatlakozási folyamat lassúságát nehezményezve Edi Rama nem egyszer nyúlt az albán egység ügyének felemlítéséhez, mely legtöbbször Albánia és Koszovó egyesülését jelentené. Az albánság egyharmada Albánia határain kívül él a Nyugat-Balkánon; Montenegróban, Észak-Macedóniában, Szerbiában, Görögországban is van albán kisebbség, Koszovó lakosságának pedig 90%-a albán. Politikai-társadalmi vagy nemzetközi támogatottsága nincs egy ilyen kezdeményezésnek, hiszen sokan úgy vélik, az dominóhatást indítana el a térségben, a Balkán stabilitását kockáztatva. Ugyanakkor van mobilizációs hatása a „Nagy-Albánia”-gondolatnak, de Albánia és Koszovó közeledése intenzívebb nemzetközi ügy. Edi Rama már 2015-ben úgy nyilatkozott, hogy Albánia és Koszovó egyesülése elkerülhetetlen, a kérdés csupán annyi, hogy az EU-n belül vagy kívül fog megtörténni. 2017-ben megerősítette, hogy nem zárna ki egy „kis unió” létrejöttét a két ország között abban az esetben, ha az Európai Unió nem mutat hajlandóságot a tagfelvételre. Az albán egység kérdése azonban sokak gyanúja szerint inkább a Nyugatnak szóló üzenet, nem része a választási kampányoknak; az albániai társadalom kevésbé mozgósítható az ügy iránt, mint a koszovói albánság. Az egyesülés ötlete, bár számos ideológiai és gyakorlati akadályt felvet – közös identitás vagy államforma kérdése –, arra a döntéshozói réteg már nem reagál, mely aláhúzza a kezdeményezés elsősorban kommunikációs jellegét. Ennek ellenére a két ország közti együttműködés folyamatosan bővül – hasonlóan Szerbia és a boszniai szerb entitás kapcsolataihoz –, említésre méltó a kereskedelem, közlekedési és energetikai infrastruktúra fejlesztése, könnyített eljárásban kiadott albán állampolgárság, vagy az oktatás és sport területén történt előrelépések. 2022 nyaráig Koszovó függetlenségének kikiáltása óta 8 alkalommal tartott közös kormányülést a két fél (2023-ban a tervezett csúcspont az észak-koszovói feszültségek miatt elmaradt, Edi Rama egy

nappal a találkozó előtt mondta azt le), melyek során több mint 100 kétoldalú megállapodást írtak már alá a kormányok. Egyik legnagyobb figyelmet azon 2019-es megállapodás kapta, melynek értelmében a két ország összehangolja külpolitikáját és közös külképviselőket üzemeltet. Bár kérdés, hogy a külpolitika terén milyen összhang fog mutatkozni, tekintettel a két ország különböző kihívásaira, a diplomáciai képviselők összekapcsolásában történt előrelépés. A koszovói fél rossz néven veszi, ha Edi Rama a koszovói kormány feje felett próbál intézkedni a Belgrád–Pristina-dialógus kapcsán. Szimbolikus az is, hogy a Tiranát Pristinával összekötő gyorsforgalmi út, amely egyébként egyik európai korridornak sem része, gyorsabb ütemben épül mint a sokkal jövedelmezőbb albán tengerpart felé vezető utak.

Az albán–magyar kapcsolatok fent kiemelt epizódjai jól tükrözik azt a barátságot, amely ma is origója a politikai kapcsolatoknak. Bár ideológiailag a magyar és az albán kormány eltérőek egymástól, a jobboldali magyar és a szocialista albán kormány között már 11 éve jó a kapcsolat. Bár az Albán Szocialista Párt (*Partia Socialiste e Shqipërisë*, PS) értelemszerűen baloldali kötődésű, Rama vezetése alatt a párt kommunikációjában megjelent egy jobboldali, a nemzeti identitás elemeire építő szál is, ami jól rezonál a magyar szuverenista, nemzeti politikával. Fontos továbbá, hogy a fennálló ideológiai különbségek ebben a kapcsolatrendszerben politikai pragmatizmussal társulnak, ami megkönnyíti a kapcsolatokat. Ez az oka annak is, hogy Budapest és Tirana számos külpolitikai kérdésben máshogyan vélekedik, mégis képesek a konstruktív párbeszéd fenntartására.

Magyarország a Nyugat-Balkánnal szomszédos országként konzisztens támogatója a régió uniós integrációjának. Éppen ezért szimbolikus jelentőségű, hogy a magyar EU elnökség alatt, október 15-én kezdődhet meg az első klaszter megnyitása Albániával, miután a szeptemberi nagyköveti konferencián az uniós tagországok Albánia és Észak-Macedónia csatlakozási folyamatának szétválasztásáról döntöttek. A nyugat-balkáni bővítéssel összefüggésben Budapest már régóta hangoztatja, hogy az európai versenyképesség fokozatosan visszaszorul – ahogyan ezt nemrég a Draghi-jelentés is megfogalmazta -, és az Európai Unió egyik növekedési tartalékát a Nyugat-Balkán jelentheti. A magyar álláspont szerint tehát az európai gazdasági tér kibővítése szükségszerű.

Ami az albán–magyar gazdasági kapcsolatokat illeti, azok a kapcsolatrendszer természetének megfelelően dinamikusan fejlődőek. A magyar vállalatok rövid idő alatt megjelentek a legtöbb FDI-t vonzó szektorokban úgy mint a banki és biztosítási ágazat, az információs és kommunikációs szektor és az energetika területe. Az első nagy magyar vállalatként 2017-ben a WizzAir tűnt fel Albániában, nem sokkal később az OTP követte, ami a folyamatos felvásárlásoknak köszönhetően Albánia egyik legnagyobb bankcsoportja lett alig 5 év alatt. A WizzAir és az OTP mellett a 4iG is jelen van Albániában, amely a magyar telekommunikációs és távközlési vállalat eddigi legsikeresebb projektje és irányadó modellje a cég nyugat-balkáni expanziójának. A 4iG az egyik legnagyobb piaci szereplő Albániában, a telekommunikációs szektort illetően pedig rövid idő alatt a legjelentősebbé vált. Albánia és Magyarország az elmúlt években hatékony együttműködést folytatott a gazdasági kapcsolatok fokozása érdekében, és várhatóan tavaly a kereskedelmi forgalom soha nem látott mértéket öltött, meghaladta a 130 millió eurót. 2010-

hez képest pedig mind az export, mind a kereskedelmi forgalom több mint a duplájára bővült. A két ország meglévő gazdasági kapcsolatait azonban még mindig lehet tovább erősíteni. Az energiaszektoron belül található kétoldalú együttműködést a vízgazdálkodás területén, viszont az albán energiamix diverzifikációs folyamata még mindig nyitott, így a magyar energetikai vállalatok érdekeltek lehetnek az ágazatban. Hasonlóképpen a turizmus és a mezőgazdaság terén is még számtalan belépési lehetőség van a magyar közép- és nagyvállalatok számára.

Albániát geostratégiai pozíciója a Balkán-félszigeten megkerülhetetlen partnerré teszi hazánk számára a térség stabilitása szempontjából, de olyan új típusú biztonsági kihívásokban is fontos szövetséges, mint az energiabiztonság vagy migráció. Az albán–magyar történelmi kapcsolatok bizalomerősítő hatása tagadhatatlan, az pedig, hogy hazánk következetesen támogatja Tirana EU integrációs törekvéseit, szilárd alapokra helyezi a politikai együttműködést is.